Gloria Steinem

O viață neașteptată

CE AM ÎNVĂŢAT LUPTÂND PENTRU O LUME ÎN CARE FIECARE OM CONTEAZĂ

Gloria Steinem

O viață neașteptată

Ce am învățat luptând pentru o lume în care fiecare om contează

Traducere din limba engleză de
CRISTINA BONCEA

EDITURA HERALD
București

Cuprins

Studiu introductiv

Iconoclasmul Gloriei Steinem. Ce (ne) facem cu fotoliul rămas gol? 11

Prefață

Aripa unui fluture 21

Capitolul 1

Lucruri rele de care mă bucur că am avut parte 34

Elogiu adus întâmplării 39

Un om mic care are grijă de un om mare 42

Un pericol urban la tot pasul 46

O viață trăită ca o explorare 52

Lecții importante pe care le-am învățat despre bani 54

Ce nu te învață facultatea 58

Învățăm din diferențe, nu din asemănări 65

Dacă e numai alb, nu e feminism 69

Capitolul 2
Oameni pe care nu-i voi uita niciodată: întâlniri și ocazii ratate 83

Capitolul 3
Istorie verticală: ce a fost cândva ar putea fi din nou 119

Capitolul 4
A face invizibilul vizibil 148

Capitolul 5
Speranța este o formă de planificare: atunci și acum 168

Capitolul 6
Întreabă întotdeauna broasca-țestoasă și alte lecții dintr-o viață lungă 201

Recunoștință 219

Bibliografie selectivă 220

Despre autoare 223

Această carte îi este dedicată prietenei mele de-o viață, Wilma Mankiller, prima femeie aleasă în funcția de Principal Chief of the Cherokee Nation (lider principal al populației indigene Cherokee). Mi-aș fi dorit ca ea să fi trăit mai mult, ca să fi putut scrie această carte împreună. Nimic nu poate compensa absența ei, dar sper ca spiritul să-i fie purtat mai departe prin aceste pagini. Amintirea ei trăiește în mine și sper că și în rădăcinile adevăratei democrații din această țară, o democrație pe care încă ne străduim s-o aducem la lumină.

Studiu introductiv

Iconoclasmul Gloriei Steinem. Ce (ne) facem cu fotoliul rămas gol?

de Roxana Dumitrache, politologă

Am ezitat să folosesc titlul de „Cuvânt-înainte" sau de „Prefață", cum ar dicta poate uzanțele, pentru că această carte, publicată postum, se plasează în categoria prolegomenelor, dar are și valoarea unui document ideologic testamentar, clivând prin invitații continue la reflecție și autoreflecție și refuzul de a lăsa o statuie în urmă. Este, așa cum ne-am aștepta de la Gloria Steinem, un jurnal iconoclast, puternic și tandru, pe care îl parcurgi având tot timpul senzația că ești în apartamentul newyorkez al acesteia, spațiu-cult pentru dialoguri feministe substanțiale, locul unde se nasc alianțe manifeste ori tăcute, unde epuizarea sau dezolarea provocate de lupte amânate sau pierdute se transformă în ghiduri de acțiune și solidaritatea/suroritatea devine o dimensiune ontologică. Pare că Gloria Steinem a păstrat un fotoliu gol care te așteaptă.

Iconoclasmul Gloriei Steinem este parte integrantă a prezenței ei publice: a scrisului ei, activismului și cauzelor cărora li s-a dedicat, a poziționărilor ei politice și chiar a

esteticii pe care a cultivat-o, transformând inclusiv alegerile vestimentare – nelipsiții ochelari Aviator și jeanșii – în ceea ce ea numea armură, o altă formă de a anula sau măcar de a atenua obiectificarea corpului feminin. Iar iconoclasmul metabolizat capilar este vizibil și în acest volum de memorii despre care cred că este unul dintre marile evenimente editoriale ale anului și a cărui traducere îmi doresc să fie receptată în spațiul cultural românesc nu doar cu interes nedisimulat, ci și cu o formă de recunoștință intelectuală față de șase decenii de activism, de prezență publică constantă și de construcție socială și politică. Cei care vor fi mai degrabă interesați de anecdotică și de deztabuizarea unor subiecte vor avea curiozitatea satisfăcută, iar cei care vor alege să decanteze din acest volum marile întâlniri intelectuale și umane nu vor fi nici ei dezamăgiți: deferența intelectuală neechivocă pentru Simone de Beauvoir, interacțiunile cu Andy Warhol și emulația scenei culturale americane, prietenia cu Annie Leibovitz, fotografa celebră despre care Steinem admite că are uriașa calitate de a surprinde esența unei persoane, nu doar de a o imortaliza, scriitorul și activistul James Baldwin, care a avut un rol fundamental în contiguitățile dintre mișcarea de eliberare a persoanelor de culoare și drepturile femeilor, consecința fiind feminismul profund intersecțional al Gloriei Steinem.

În fine, cei care așteaptă un volum de memorii convențional vor fi probabil dezamăgiți. Ce e de-a dreptul neașteptat în această carte și care va surprinde probabil toate categoriile de cititori e metisajul dintre reflecțiile asupra politicului, evocări din trecutul activist, luptele de la

Prefață

Aripa unui fluture

> „Acum mult timp, am visat că eram un fluture care dădea din aripi de colo-colo și mă simțeam ca unul cu totul. Conștientizam doar cât de fericit eram, fără să-mi dau seama că sunt eu însumi. Curând m-am trezit și iată-mă, cu adevărat eu însumi, din nou. Acum nu știu dacă atunci eram un om care visa că e fluture sau dacă acum sunt un fluture care visează că e om."
>
> – filosoful chinez Zhuangzi[1]

Pe măsură ce scriu aceste rânduri, sunt și mai în vârstă, și mai fericită decât mi-aș fi putut închipui vreodată. Am fost răsplătită cu prieteni care au devenit familia pe care mi-am ales-o. Am prieteni de încredere în alte țări cu care împărtășesc speranța unei democrații pașnice în lume, și cu toții ne străduim să fim în siguranță și liberi.

Pentru că suntem animale sociale, avem tendința să ne creăm prieteni și protectori imaginari, fie că suntem copii cărora le e frică de întuneric, fie că suntem adulți ținuți în izolare, care mâzgălesc mesaje pe un perete pentru

[1] Zhuangzi, *Zhuangzi: Basic Writings*, trad. de Burton Watson, Columbia University Press, 2003. (*N. a.*) [A se vedea și *Vorbe meșteșugite despre Dao*, de Zhuangzi, apărută la Editura Herald, în 2014, p. 79. (*N. red.*)]

următorul deținut, pe care nu-l cunosc. Există un motiv pentru care izolarea este pedeapsa universală cea mai aspră din lume. Avem nevoie unii de alții. Suferim când suntem izolați. Nevoia noastră de a fi *împreună* și de a avea companie – nu doar în sânul propriei specii, ci și alături de toate celelalte ființe vii – arată cât de profund sociali suntem, cât de mult suntem făcuți pentru a trăi în comunități, de fapt.

Oricare ar fi limba și cuvintele folosite, rostul prietenilor este să înțeleagă și să fie înțeleși. Noi, oamenii, avem norocul că putem să ne folosim de limbaj, dar și animalele au metodele lor de comunicare: de la trâmbițările elefanților până la semnalele furnicilor, care le permit să trăiască în comunități și să construiască mușuroaie elaborate. Așa cum păsările străbat mii de kilometri în stoluri, având încredere că anotimpurile și curenții le vor ajuta, și noi putem călători până în celălalt capăt al lumii, încrezători că, la sosire, vom fi întâmpinați de limbajul și înțelegerea celorlalți oameni. Fie că suntem înrudiți prin legătura de sânge sau uniți prin ideile în care credem, fie că trăim în armonie ori am fost divizați de diferențele de specie, divizați de război, religie, rasă sau clasă, suntem cu toții pasageri pe „nava spațială" Pământ.

A citi o carte ca aceasta este un mod de a contribui la o conversație care nu cunoaște limite și de a o duce mai departe. Sper să te simți liber(ă) să mâzgălești observații pe margini pe măsură ce citești. Astfel, și următorii cititori ai exemplarului tău vor lua parte la această conversație care sfidează timpul. La urma urmei, după cum ne spun oamenii de știință, bătaia unei singure aripi de fluture poate schimba vremea într-un loc aflat la sute de kilometri depărtare.

Imaginează-ți cât de multe putem schimba fiecare dintre noi prin cuvânt, gând și faptă. Și avem cu toții putere. Doar lipsa noastră de încredere în ea o poate anula.

Fiecare dintre noi poate schimba vremea, atât în jurul nostru, cât și la mare departe.

***

Ca o pasăre, și eu am un cuib pe care l-am clădit cu dragoste și grijă, un loc în care pot să muncesc, să trăiesc și să-i poftesc în vizită pe prieteni și pe cei din familia aleasă cu inima.

În cazul meu, cuibul acesta este un apartament într-o veche casă newyorkeză placată cu gresie brună[1], pe insula Manhattan, într-un oraș pe care îl iubesc și care, de secole, a fost un loc de popas pentru corăbii și nou-veniți. Înainte să devină o metropolă întinsă, oamenii își puteau procura hrana direct de pe țărmurile sale. Diversitatea culturilor și a limbilor face parte din viața de zi cu zi: de la Harlem, care încă adăpostește familii ale căror povești ar putea să fi început în Africa, până în Chinatown, în centrul orașului, unde multe povești au început în Asia. Toate aceste cartiere sunt mult mai noi decât comunitatea amerindiană originară, ai cărei membri încă numesc insula „Mannahatta".

La magazinul cu sendvișuri de la colț (*deli*), stau de vorbă cu vânzătorul de la tejghea despre grădina lui din Egipt, iar cu vecina mea despre familia ei din Calcutta, orașul în care am locuit pe când aveam 20 și ceva de ani. Am copilărit în Michigan și Ohio, dar la New York mă simt mult mai mult parte dintr-o comunitate globală. Știu că i-aș

[1] În orig. lb. engl., *brownstone*. (*N. red.*)

CAPITOLUL

1

Lucruri rele de care mă bucur că am avut parte

„Actul de a scrie este actul de a descoperi în ce crezi."
– David Hare, *A Map of the World*[1]

În prima jumătate a vieții mele, consideram folositoare doar multele lucruri bune care mi s-au întâmplat. De pildă, ambii părinți mi-au oferit iubire și au respectat individualitatea fiecăreia dintre cele două fiice ale lor, foarte diferite una de cealaltă și născute la o diferență de nouă ani. Sora

[1] În traducere, „O hartă a lumii". David Hare, *A Map of the World*, citat în Carol Homden, *The Plays of David Hare*, Cambridge University Press, 1995, p. 124. (*N. a.*)

mea mai mare era blondă cu ochii albaștri și, după o carieră plină de satisfacții ca gemolog, își dorea o viață de femeie măritată. Într-adevăr, s-a căsătorit și a avut șase copii.

În adolescență, aveam fantezia nerealistă că aveam să-mi croiesc calea în viață dansând step, fiindcă lumea spectacolului părea cea mai probabilă cale de a ieși din East Toledo, deși știam că nu eram destul de bună pentru o carieră în domeniu. În schimb, am mers la facultate și, după absolvire, în 1956, am obținut o bursă care mi-a permis să studiez în India, unde am stat doi ani. M-am îndrăgostit de acea țară atât pentru diversitatea ei străveche, cât și pentru revolta ei modernă de atunci împotriva colonialismului. M-a inspirat mișcarea pentru independență, încetinită, dar nu înăbușită, de asasinarea lui Mahatma Gandhi. Îmi plăcea și să port sariuri, precum și *salwar kameez*[1], varianta mai comodă, și să locuiesc în cămine studențești. Am putut să asist gratuit la cursurile unei universități. Nu pot spune că am învățat prea multe, fiindcă studiile mele academice se bazau încă în mare parte pe programa englezească, dar am rămas cu înțelegerea universalității aspirațiilor umane.

Le sunt și acum recunoscătoare studentelor de la Miranda House, o facultate pentru femei din cadrul Universității din Delhi, care m-au primit ca studentă străină și m-au luat cu ele în aventurile lor prin cafenele. Spre surprinderea mea, m-am simțit ca acasă. Îmi petrecusem anul al treilea de facultate la Geneva, în Elveția, și călătorisem prin Europa, dar până să ajung în India nu mă simțisem niciodată atât

[1] *Salwar kameez* este o ținută tradițională din Asia de Sud, alcătuită din pantaloni largi și o tunică lungă. (*N. tr.*)

de bine într-o altă țară. Când călătoream singură prin India, aveam mai puține motive de îngrijorare, în parte fiindcă, în calitate de femeie, beneficiam de locurile rezervate femeilor în restaurante și în trenuri. Odată ce am aflat de aceste oportunități, tot ce-mi rămânea de făcut era să mă relaxez și să mă bucur de ele.

La New Delhi, am văzut de aproape cum arăta sărăcia extremă. Am fost și martora felului în care o mișcare națională, începută de femei și continuată de Gandhi, încerca să-i elibereze pe oameni de constrângerile castelor, ale discriminării pe bază de sex, ale dependenței economice și coloniale, precum și de dominația britanică. În satele din jurul orașului Delhi, am fost întâmpinată cu multă căldură și curiozitate și am văzut mândria pe care o aducea independența. De pildă, cizmarii se aflau pe una dintre cele mai de jos trepte conform ierarhiei meseriilor, fiindcă lucrau cu piei de animale, dar, când un cizmar a început să repare singura stradă a satului, după ce văzuse că într-un sat vecin se luase o astfel de inițiativă, ceilalți au început să-l ajute. Curând, strada nu mai era o mocirlă, ci o cale de trecere pavată frumos cu cărămidă.

În al doilea an, am putut să mă deplasez mai mult prin țară și să învăț. Călătoream în siguranță în compartimentele rezervate femeilor din trenurile de clasa a treia și locuiam, cu foarte puțini bani, în hosteluri studențești. Când rămâneam fără bani, mi-am făcut curaj să trimit eseuri ziarelor indiene, scrise din perspectiva unei observatoare străine. Spre surprinderea mea, unele au fost acceptate și am primit pentru ele și ceva bani.

Important nu este ce alegere facem, ci faptul că fiecare dintre noi are puterea de a alege. Sper ca povestea mea să te ajute să-ți păstrezi această putere.

Lecții importante pe care le-am învățat despre bani

Când eram copil, mergeam cu tata la Household Finance, o instituție care oferea împrumuturi cu dobândă mare celor prea săraci ca să se califice pentru un credit bancar. Acolo îl ascultam pe tata, de obicei un om vesel și independent, încercând, cu emoții, să-i convingă că era de încredere când venea vorba despre bani și că familia noastră avea nevoie de ajutor. Dacă nu plăteam chiar și o singură rată, ne puteau lua mașina. Totuși, nici atitudinea condescendentă a angajatului de la Household Finance, nici faptul că uneori rămâneam fără mașină nu păreau să schimbe cât de mult munceau și își făceau griji părinții mei. Îmi amintesc că mama punea deoparte mărunțiș și bancnote de un dolar într-un borcan de sticlă, în dulap, pentru cazuri de urgență.

Faptul că am crescut într-o asemenea nesiguranță financiară nu m-a învățat să prețuiesc banii mai presus de orice, dar m-a motivat să mă întrețin singură. Am învățat treptat că mă puteam descurca financiar: mai întâi lucrând în weekenduri și după școală ca dansatoare sau vânzătoare, apoi având joburi de-o vară în timpul facultății. După ce am devenit scriitoare și jurnalistă independentă,

am descoperit că nesiguranța din copilărie mă pregătise foarte bine pentru nesiguranța vieții de adult. Deși reușeam să mă întrețin, n-am început să economisesc decât după ce am trecut de 50 de ani. Eram convinsă și că aveam să ajung o femeie fără adăpost, cu sacoșele după ea, ca femeile pe care le vedeam dormind în stațiile de metrou. Îmi alungam teama gândindu-mă: *E o viață ca oricare alta. O să le mobilizez și pe celelalte femei fără adăpost*. Până la urmă, am reușit să pun bani deoparte, iar teama a început să dispară. Norocul meu financiar a fost că am cumpărat un apartament în New York când prețurile imobiliare erau la cel mai scăzut nivel din istorie.

Acum am peste 90 de ani și probabil mă pot întreține dacă trăiesc până la 100 de ani, lucru pe care am de gând să-l fac. Chiar dacă n-aș mai putea să mă întrețin pe deplin, am prieteni care probabil m-ar ajuta, iar acest gând îmi oferă alinare și mă face să mă simt în siguranță.

Am învățat și de la prietenii care au moștenit bani, precum și de la câțiva care au câștigat foarte mulți că banii nu înseamnă fericire. Ei au fost nevoiți să muncească din greu ca să trăiască în lumea reală, să știe că relațiile lor nu se bazează pe capacitatea lor de a plăti și să democratizeze moștenirea care le dădea femeilor „bani de buzunar", dar lăsa averile sub controlul fiilor și ginerilor. Fiicele din unele dintre cele mai bogate familii ale Americii trebuie să aibă curajul de a insista ca moștenirea lor să fie egală cu cea a fraților.

Am văzut și câțiva oameni – mai mulți bărbați decât femei, dat fiind că tindem să asociem puterea cu „masculinitatea" –

pentru care nicio sumă de bani nu e de ajuns. Sunt atât de preocupați să-i învingă pe ceilalți, încât seamănă cu niște dependenți care au mereu nevoie de o nouă doză. Școlile de afaceri ar trebui să ofere un curs intitulat „Ce înseamnă destul?"

Eu vreau doar să continui să câștig suficient cât să nu fiu nevoită să renunț la libertatea mea de femeie care trăiește și se întreține singură. La câteva decenii după absolvire, le-am scris colegelor de la Smith, în buletinul informativ al absolvenților: „Sunt cam lefteră, nu sunt deloc cine credeam că voi fi, și sunt fericită, în deplină cunoștință de cauză". Experiența mea poate să nu fie una obișnuită, dar, la peste 90 de ani, pot spune că sunt sincer mândră că îmi câștig existența și am un acoperiș deasupra capului.

Nu spun că ar trebui să primești sfaturi despre bani de la mine, dar iată trei lecții financiare importante pe care le-am învățat:

1. Să ai mare nevoie de bani poate fi umilitor, chiar și când nu e din vina ta. De ce ne învinovățim? Până și un termen economic precum *avere netă* pare să vorbească despre valoarea personală și despre măsura în care ne ridicăm la nivelul celorlalți.

2. Mă bucur că am reușit să mă întrețin și să câștig suficient cât să-mi păstrez libertatea, deși femeilor din generația mea – în majoritate albe, dar nu numai – li se spunea că nu vor fi niciodată în siguranță dacă nu se mărită cu „un bărbat care să

le întreține cum se cuvine". Chiar și cele care s-au răzvrătit au plătit adesea un preț. Îmi amintesc de o femeie, căsătorită cu un bărbat mult mai în vârstă decât ea, acceptabil în ochii societății, care mi-a spus: „După ce moare, voi fi liberă". Părea că, pentru a fi liberă, nu-i rămânea decât să trăiască în așteptarea viitorului.

3. Am observat că oamenii cu sume mari de bani se plictisesc și se izolează dacă nu fac ceva care să-i țină conectați la restul comunității umane. Deși mulți dintre cei care au moștenit bani își găsesc preocupări productive, alții nu-și cultivă talentele personale. Într-un fel, suferă, pentru că sunt judecați la nivel de grup, în loc să fie văzuți ca indivizi unici.

Privind în urmă, mă bucur că mama, jurnalistă, și tata, aventurier, au privit banii ca pe ceva întâmplător, nu fundamental. Ideea de lux a mamei era să găsească o carte pe care s-o iubească, iar cea a tatălui era un film și un milkshake[1]. De obicei, lucrurile acestea sunt la îndemână.

Într-o lume obsedată de bani și nedreaptă din punct de vedere economic, e greu să ne amintim că faptul că suntem cu toții oameni ar trebui să ne unească, nu să ne așeze pe trepte diferite. Banii nu sunt o măsură a valorii noastre umane.

[1] În orig. lb. engl., *a malted.* Este un milkshake în care se adaugă pudră de lapte cu malț, care îi dă un gust ușor caramelizat, de biscuit. Era băutura emblematică a barurilor din America anilor '30–'50. (*N. red.*)

CAPITOLUL

2

Oameni pe care nu-i voi uita niciodată: întâlniri și ocazii ratate

„Fără comunitate, nu există eliberare."

– Audre Lorde, *Sister Outsider: Essays and Speeches*[1]

„Dacă Wilma ar mai fi trăit…" Cu aceste cuvinte își încep și astăzi sute, poate mii de oameni fraze încărcate cu iubire și grijă. Și totuși, nimeni nu poate ști sigur care ar fi fost continuarea.

Când spun Wilma, mă refer la Wilma Mankiller, prima femeie care a ocupat funcția de Principal Chief of the Cherokee Nation (lider principal al populației indigene

[1] În traducere, „Soră *outsider*: eseuri și discursuri". Audre Lorde, *Sister Outsider: Essays and Speeches*, Crossing Press, 2007. (*N. a.*)

Cherokee). După ani de dictatură impusă de guvernul SUA, ea și consiliul ei începuseră să restabilească o guvernare demnă, aleasă chiar de cetățenii națiunii. Printre realizări se numărau administrarea propriilor școli și un sistem comunitar de sănătate gratuit. Într-o lume dreaptă, Wilma ar fi putut deveni președinta Statelor Unite, dar a devenit totuși o lideră mondială, cunoscută și respectată în comunitățile indigene. După moartea ei, oameni indigeni din întreaga lume au aprins focuri pe cele mai înalte culmi, pentru a-i călăuzi spre casă drumul unei Mari Ființe.

Am avut norocul s-o cunosc pe Wilma și să lucrez adesea cu ea după ce a intrat în consiliul de administrație al Ms. Foundation for Women. În 1986, Rayna Green, o membră a consiliului din comunitatea Cherokee, care lucra la Muzeul Național de Istorie Americană al Smithsonian Institution din Washington, D.C., a recomandat-o pe Wilma pentru consiliu. Fundația Ms. avea întotdeauna în consiliu cel puțin un membru care reprezenta comunitățile indigene, așa că, atunci când Rayna s-a retras, a recomandat-o pe Wilma să-i ia locul. Doar ascultând-o, mi-am dat seama curând cât de profunde și cuprinzătoare erau înțelepciunea și viziunea Wilmei.

Am înțeles și că acel simț al umorului pe care îl avea Wilma reamintea de modul străvechi de a vedea râsul ca pe o dovadă a libertății. *De ce?* Pentru că râsul este singura expresie emoțională pe care nu poți fi constrâns să o exprimi. Dacă suntem ținuți suficient de mult într-o stare de dependență, putem fi făcuți să ne temem, ba chiar să credem că iubim. De aceea unii captivi ajung să se simtă

legați de cei care-i țin captivi. Chiar și oamenii care trec prin violență în cuplu pot ajunge să depindă de torționarul lor, fiindcă toanele partenerului le îngăduie să supraviețuiască. În anii '50, îmi amintesc că unele femei justificau astfel de abuzuri, spunând că erau o dovadă a iubirii soțului lor. De multe ori, pentru a ieși din aceste tipare e nevoie de o perioadă lungă, petrecută în siguranță, în care să-ți recapeți sentimentul de sine și libertatea.

Nimeni nu ne poate face să râdem cu adevărat dacă nu vrem, așa că râsul este adesea un prim semn al libertății recâștigate. În cultura Cherokee, spiritul râsului întruchipează esența libertății. După cum explica Wilma: „Spiritul acesta este o făptură care nu e nici bărbat, nici femeie și este universală pentru noi toți. Râsul pătrunde în necunoscut". Tocmai această înțelegere a făcut-o pe Wilma o mare lideră și o mare prietenă. În 2022, după moartea ei, chipul ei a ajuns pe o monedă americană, alături de chipurile președinților Statelor Unite. Trezoreria SUA a emis monede de 25 de cenți din seria American Women Quarters, în onoarea a cinci eroine americane, printre care și Wilma. Printre celelalte femei omagiate de Monetăria SUA s-au numărat Maya Angelou, Sally Ride, Nina Otero-Warren și Anna May Wong. Și totuși, prea puțini oameni o cunosc pe Wilma drept o lideră înțeleaptă, importantă și cu o viziune universală, care depășea cu mult granițele populației Cherokee.

Gândindu-mă la Wilma, mi-am dat seama că eu și probabil mulți alții învățăm din exemplele oamenilor pe care îi întâlnim, nu doar din cărțile noastre cele mai dragi. Unii dintre oamenii despre care vorbesc în acest capitol sunt

CAPITOLUL

4

A face invizibilul vizibil

„Legăturile dintre femei sunt cele mai de temut…
și au cel mai mare potențial de a transforma planeta."

– Adrienne Rich,
On Lies, Secrets, and Silence[1]

E uluitor în ce măsură ne-am limitat să privim lumea cu un singur ochi deschis și nici măcar pe deplin deschis. Vedem în continuare prea puține femei cărora li se recunoaște autoritatea, fie în sălile de clasă, fie în sistemul nostru politic; același lucru este valabil și pentru oricine nu este bărbat alb. Pentru a îndrepta această nedreptate, m-am întrebat de multă vreme: *Cum ar arăta lumea dacă toți oamenii ar conta?*

[1] În traducere, „Despre minciuni, secrete și tăcere". Adrienne Rich, *On Lies, Secrets, and Silence: Selected Prose 1966–1978* (W. W. Norton, 1979). (*N. a.*)

În general, până foarte de curând, jumătatea feminină a lumii – indiferent de rasă, etnie, orientare sexuală sau clasă socială – a fost tratată de parcă ar fi fost invizibilă. Prin urmare, descrierea lumii rămâne incompletă și este departe de a o reflecta cu adevărat. Mă tem că acesta este motivul pentru care studiile arată că stima de sine a femeilor scade cu fiecare an în plus de studii superioare. Oricât de bune ne-ar fi notele, în mare parte studiem propria noastră invizibilitate. Citim adesea texte în care femeile sunt prezentate ca inferioare sau nici nu sunt pomenite; stăm în săli de clasă în care puține femei sunt recunoscute drept figuri de autoritate; și ne supunem unor conduceri care angajează mai rar femei decât bărbați în funcțiile de vârf. Iată un singur exemplu din propria mea educație universitară: eram studentă la științe politice, iar în toate lecturile obligatorii de la Smith College exista o singură propoziție care menționa jumătatea feminină a populației. Spunea: „Femeilor li s-a acordat dreptul de vot în 1920".

Mi-am format o regulă generală după care să-mi dau seama cine lipsește din istorie: este vorba despre oricine are nevoie de un adjectiv – romancieră de culoare, femeie senator, poetă lesbiană. Cei puternici primesc substantivul, iar toți ceilalți trebuie să folosească un adjectiv. Când un grup cu mai puțină putere atrage atenția asupra invizibilității, lucrurile sunt prezentate de parcă ar fi vina noastră. Așa cum spunea odată cercetătoarea Gerda Lerner: „Noi suntem acei oameni care, lipsiți de istoria noastră, le-am dat bărbaților, prin complicitatea tăcerii, puterea de a defini problemele (care merită atenție, n. red.)".

N-am înțeles niciodată de ce împărțim istoria în categorii diferite. Povestim istoria unei țări și apoi a altei regiuni, dar putem oare să despărțim cu adevărat istoria Europei de cea a Africii, mai ales având în vedere lunga istorie a colonizării Africii de către Europa? Chiar dacă s-au făcut progrese, mai avem mult de scris și de studiat până când literatura universală *va deveni cu adevărat* universală, iar studiile globale vor cuprinde cu adevărat întregul glob. Apariția studiilor despre femei, a studiilor afro-americane și a tuturor celorlalte domenii pe care le-am putea numi mai potrivit „ore de recuperare"[1] a avut scopul de a întregi această istorie. Dar istoria și felul în care o predăm trebuie transformate.

Prea multă vreme, am abordat predarea prin separarea disciplinelor. Mie însă, și se pare că multor altora, multe discipline mi se par strâns legate între ele. Asta e valabil în numeroase domenii: de pildă, biologia și geologia se suprapun în multe privințe. Felul în care funcționează Pământul influențează toate viețuitoarele. Cutremurele puternice au distrus ori au strămutat populații întregi.

Până și ce studiem și ce este omis din educație par chestiuni stabilite cu intenție. Am fost încurajați să studiem o anumită istorie tocmai pentru a o reproduce. Asta a însemnat să considerăm că istoria anumitor grupuri este *singura* istorie. În plus, perspectiva noastră a fost restrânsă, fiindcă istoria a fost scrisă „de sus în jos", de către cei puțini. Istoria orală s-a dovedit adesea mai exactă și mai cuprinzătoare decât cea scrisă, tocmai fiindcă este transmisă „de jos în sus" și de către cei mulți.

[1] În orig. lb. engl., *remedial studies*. (*N. red.*)

LA FEMININ

Cum ar arăta lumea dacă toți oamenii ar conta?

Gloria Steinem a căutat un răspuns la această întrebare încă din copilărie, iar căutarea a devenit chiar felul în care a ales să exploreze viața. Timp de peste o jumătate de secol, ea a fost chipul cel mai cunoscut al feminismului american. A scos ideile mișcării din cercurile restrânse și le-a dus în presă, în campusuri și în casele oamenilor obișnuiți, făcându-le să devină realitate.

Această carte nu este o autobiografie clasică, ci mai mult o conversație care sfidează timpul cu o femeie de la care avem multe de învățat. Ea aduce un elogiu întâmplării și se întoarce la oamenii și evenimentele care au format-o: cei doi ani petrecuți în India; întâlnirile cu James Baldwin, Simone de Beauvoir sau Annie Leibovitz; marșurile, cercurile de discuții și serile în care sufrageria ei se umplea de oameni hotărâți să schimbe ceva. Ea scrie, cu umor și fără resentimente, despre libertate, despre bani, despre vizibil și invizibil, despre *intersecționalitate*, despre feminism, despre activism, despre bătrânețe și despre multe dintre lucrurile rele sau bune de care, privind înapoi, se bucură că i s-au întâmplat.

*

„Un jurnal iconoclast, puternic și tandru, pe care îl parcurgi având tot timpul senzația că ești în apartamentul newyorkez al acesteia, spațiu-cult pentru dialoguri feministe substanțiale, locul unde se nasc alianțe manifeste ori tăcute, unde epuizarea sau dezolarea provocate de lupte amânate sau pierdute se transformă în ghiduri de acțiune și solidaritatea devine o dimensiune ontologică. Pare că Gloria Steinem a păstrat un fotoliu gol care te așteaptă."

– Roxana Dumitrache, politologă

EDITURA HERALD